

א. 'אידיהן' – לשון שבירה. 'עידיהן' – לשון עדות [שמעידים הגויים בעצמם שעבדו ע"ז].
כינויים אלו הנם כינוי ללשון 'מועדיהם' ולפי שאסור לקרותם מועדים, כי הם של הבל, לכך שינו הלשון (עפ"י פרוש המשנה לרמב"ם).

ב. עיקר עיסקה של מלכות רומי היה בהתקנת שוקים ומרחצאות, והרבות כסף וזהב ומסחר, ויצא טבעה בכל העולם. לעומתה מלכות פרס, עסקה העיקרי היה בבניית גשרים וכרכים ועשיית מלחמות (ערש"י).

דפים ב – ג

ג. כיצד מתואר דין אומות העולם לעתיד לבוא?

לעתיד לבוא (בבוא 'יום הדין הגדול'. עפ"י דרשת הרמב"ן לראש השנה), מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר: כל מי שעסק בזה – יבוא ויטול שכרו. מיד מתקבצים עכו"ם בערבוביא, ואומר להם הקב"ה: תכנס אומה ואומה וחכמיה [כדי שישמעו דבריו]. נכנסת רומי תחילה [שהיא החשובה שביניהם] ואח"כ פרס ואח"כ שאר האומות. וכל אחת טוענת על מעשיה בתיקון ישובו של עולם – בשביל ישראל שיתעסקו בתורה. והקב"ה משיב לכל אחת ואחת שכל מה שעשתה – לצורך עצמה עשתה. ושוב אומרים לפניו: כלום כפית עלינו הר כגיגית לקבל התורה ולא קבלנוה, כשם שעשית לישראל? מיד אומר להם הקב"ה: הראשונות ישמיעונו, כלומר שבע מצוות שהיו לכם – לא קיימתם. ושוב דנים על ישראל שקיבלו את התורה – האם קיימהם אם לאו, ואומר להם: מביניכם יבואו ויעידו עליהם; יבוא נמרוד ויעיד על אברהם וכו'. ואמר רבי יהושע בן לוי: כל מצוות שישראל עושים בעולם הזה באות ומעידות להם לעולם הבא. ולכשישמעו עובדי כוכבים עדותם, יאמרו 'אמת'. (כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים, מי בהם יגיד זאת וראשונות ישמיענו. יתנו עדיהם ויצדקו – וישמעו ויאמרו אמת). [ובאות המצוות לעולם הבא וטורפות אותם לעובדי כוכבים על פניהם. כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים. ד:].

אומרים לפניו: רבש"ע, תנה לנו מראש ונעשנה. אמר להם: שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת הוא יאכל בשבת... ואעפ"כ מצוה קלה [שאינן בה חסרון כיס] יש לי וסוכה שמה – לכו ועשוה. מיד כל אחד הולך ועושה סוכה, והקב"ה מקדיר עליהם חמה וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא. מיד יושב הקב"ה ומשחק עליהן...

דף ג

ד. א. עמד ויתר גוים – כיצד?

ב. עכו"ם העוסק בתורה – האם יש לכבדו, והאם הוא מקבל שכר על כך?

ג. האם מקבלים גרים לימות המשיח?

ד. אלו מאמרים הובאו בסוגיא בענין לימוד תורה?

א. ראה ויתר גוים – ראה הקב"ה שבע מצוות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימון – עמד והתירן להם. ולא לענין שלא ייענשו כשאינם מקיימים אותן, שודאי חייבים עליהן גם עתה [ואין התר לישראל להכשיל נכרי במצוותיו כדלהלן ו], אלא לומר שאע"פ שמקיימים – אינם מקבלים שכר כמצווים ועושים אלא כמי שאינו מצווה ועושה.

(ע"ע מש"כ השלה"ק ריש פסחים 'תורה אור'; ערבי נחל בראשית תקס"ה ד"ה ויצו).

ב. היה ר' מאיר אומר: אפילו גוי ועוסק בתורה, הריהו ככהן גדול (כלומר מעלה יתרה יש לו. ולענין כבודו. מפרשים).

א. מדובר בדברים שמותר לו ללמוד כגון בשבע מצוות (תוס') או בעניני קרבנות (מהרש"א) וכדו' השייכים בהם.

ב. יש אומרים שדברי רבי מאיר אינם מוסכמים על דעת רבי שמעון שאמר 'אתם קרויין אדם...'. (ע' תורי"ד ועוד. אבל התוס' לא כתבו כן).

ג. אין מקבלים גרים (לכתחילה. ע' יבמות כד-כה) לימות המשיח, שמא מתגיירים מחמת טובה וגדולה של ישראל. (ועד אז כבר יכלו נשמות שבגוף וכבר אין 'ניצוצי קדושה' מפורזים בין העמים ללקטם. עש"ה ריש פסחים 'תורה אור').

ד. אמר רבי לוי: כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה – מאכילים לו גחלי רתמים (הקטפים מלוח עלי שיה ושרש רתמים לחמם).

אמר ריש לקיש: כל העוסק בתורה בלילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום; כל העוסק בתורה בעולם הזה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא (יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי).
אמר רב יהודה אמר שמואל: ... מה דגים שבים כיון שעולים ליבשה מיד מתים, אף בני אדם כיון שפורשים מדברי תורה ומן המצוות מיד מתים.

דפים ג – ד

ה. א. למה נמשלו בני אדם לדגי הים?

ב. כיצד מתואר דין הרשעים ותגמול שכר הצדיקים לעתיד לבוא?

ג. מה בין דין ישראל לדין עובדי כוכבים?

ד. האם הצדיקים נענשים בפורענות הבאה בגלל הרשעים?

א. ותעשה אדם כדגי הים –

מה דגים שבים כיון שעולים ליבשה מיד מתים, אף בני אדם כיון שפורשים מדברי תורה ומן המצוות מיד מתים;

מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים, כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה – בעולם הזה או לעולם הבא [שהרשעים נידונים בהקדרת החמה] – מיד מתים;

מה דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את חברו, אף בני אדם, אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחברו בולע את חברו [לכך יש להתפלל לשלומה של מלכות].

ב. אמר רבי שמעון בן לקיש: אין גיהנם לעתיד לבא (– לעולם הבא לאחר התחיה. ר"ן נדרים ח:) אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר; רשעים נידונים בה וצדיקים מתרפאים בה... ולא עוד אלא שמתעדנים בה...

[אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל העושה מצוה אחת בעולם הזה, מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא... וכל העובר עבירה אחת, מלפפתו ומוליכתו ליום הדין... רבי אלעזר אמר: קשורה בו ככלב... (ה).]

ג. בדין ישראל נאמר ביום ההוא... חמה אין לי [ועוד נאמר על שעת הדין ש-די לא מצאנהו שגיא כח... רב חיננא בר פפא], ובעובדי כוכבים – משא נינוה... נקם ה' ובעל חמה, נקם ה' לצריו ונוטר הוא לאויביו (רבי חמא בר' חנינא). [וכן אמר רבי אלכסנדר על הכתוב והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים הבאים על ירושלים – אמר הקב"ה: אבקש בניגני שלהם (= קורות מעשיהם) אם יש להם זכות אפדם ואם לאו אשמידם].

וכן אמר רבא: ... אמר להם הקב"ה לישראל, כשאני דן את ישראל איני דן אותם כעובדי כוכבים... אלא אני נפרע מהם כפי שתרנגולת. דבר אחר: אפילו אין ישראל עושים מצוה לפני כי אם מעט כפי שתרנגולת שמתקרים באשפה, אני מצרפם לחשבון גדול... בשכר שמשועים לפני אני מושיעם. וכן דרשו שהקב"ה פודה את ישראל בממונם בעולם הזה כדי שיזכו לעולם הבא (ר' אבא). וכן מיסרם ביסורים בעולם הזה כדי שיחזקו ורועותם לעולם הבא (רב פפי בשם רבא). וכן המשילו זאת לאדם הנושה משני בני אדם, אחד אוהבו ואחד שונאו; אוהבו – נפרע ממנו מעט מעט. שונאו – נפרע ממנו בבת אחת (רבי אבהו).

ד. רבי אבא בר כהנא יישב סתירת הפסוקים בענין, שצדיק גמור אינו נענש עם הרשעים בפורענות הבאה בגללם, מה שאין כן צדיק שאינו גמור.

ואפילו צדיקים שקיימו את התורה מאל"ף ואת תי"ו, כל שהיה בידם למחות ולא מיחו, נענשים כצדיקים שאינם גמורים (וממקדשי תחלו – ממקודשי רב יוסף).

דף ד

ו. המתפלל ביחיד בראש השנה – מתי יש לו להתפלל תפילות שחרית ומוסף?

אמר רב יוסף: אל יתפלל אדם תפילת המוספין בשלש שעות ראשונות של היום ביום הראשון של תחילת השנה (והוא הדין ביום שני של ר"ה. ע' או"ח תקצא; ר"ח כאן ותוס' ברכות כו; אמת ליעקב) – שאז היא עת הדין, ושמא מתוך שיחיד הוא, יעיינו בפנקסו ויידחה. אבל שחרית יתפלל אז, כיון שיש ציבור שמתפללים באותה שעה – אינו נדחה.

וכן לא יתקע היחיד בשופר בשלש שעות ראשונות, כדי שתהא תקיעתו בזמן שהציבור תוקעים (עפ"י מהרי"ל הל' שופר יד. הובא במגן אברהם תקפט; משנ"ב תקפח סק"ג תקצא סקט"ו).

דף ה

ז. האם נאמרו הלכות מומין לקרבנות של בני נח?

בן נח מקריב קרבנות בעלי מומים. אבל לא מחוסר אבר (מכל החי...).

א. מדובר בבמה שבונה לעצמו, אבל בבית המקדש – אסור להקריב בעל מום ואפילו בדוקין שבעין, כקרבן ישראל (תוס').

ב. קרבן זקן וסריס – לא נאסרו לבני נח (תוס'. ומ' בסוגיא שהטריפה אסורה לב"ג לקרבן).